

Les 1

Geef je kind andere werelden mee

“Ik ben opgegroeid in Amsterdam-Zuid: in een open, rommelige en liefdevolle omgeving. Mijn ouders waren allebei journalist en gingen uit elkaar toen ik zes was. Het was, samen met alleen mijn moeder en mijn zus, een echt vrouwenhuishouden: als ik nu ergens kom waar alleen maar vrouwen zijn, heb ik dat helemaal niet in de gaten. Ik heb het eerder in de gaten als er ergens alleen maar mannen zijn.

Elke dinsdag logeerde ik bij mijn vader en dan gingen we biljarten in sociëteit Arti – dat vond ik heel normaal en leuk. Ik was vrij en zelfstandig en herinner me goed dat ik vaak op mijn moeders schoot in slaap viel in café Scheltema, terwijl ik op de achtergrond geroezemoes en geklingel van bestek hoorde. Op mijn tiende overleed mijn oma en kreeg mijn moeder een erfenis, waarop ze zei: “Nu gaan we een wereldreis maken.” We mochten alle drie vertellen waar we heen wilden: mijn zusje wilde naar New York, mijn moeder naar Mexico en ik wilde naar een tropisch eiland – de Bahama’s. We zijn gewoon gegaan – alle drie die plekken in één reis – en dat was zo goed!

Ik wil mijn eigen kinderen ook graag andere werelden meegeven dan alleen de buurt waarin ze wonen: ik onderzoek nu of we een tijd met z’n allen naar Bogotá kunnen gaan, waar ik pas heb gewerkt. Reizen met kinderen is ook voor jezelf leuk: met de oudste was ik in New York, een stad die ik al goed kende, maar met een kind erbij keek ik weer met heel andere ogen naar die stad.”

Les 2

Geef iemand vertrouwen en je krijgt het terug

“Op de lagere school werd ik op een gegeven moment in het kamertje van de directeur geroepen, waar hij vroeg: ‘Er is een vader die jou in een portiekje jointjes heeft zien roken. Is dat zo?’ Ik rookte weleens jointjes, maar niet in het portiekje dat hij noemde, dus ik wist dat het niet klopte. ‘Nee’, zei ik, ‘dat is niet zo.’ Hij vroeg of ik het heel zeker wist. ‘Ja’, zei ik, ‘ik weet het heel zeker.’ En

toen geloofde hij me. Ik vond het zo mooi dat ik dat vertrouwen kreeg. Hij ging die vader bellen, en ik mocht daar bij blijven als ik mijn vingers in mijn oren deed. Het werd zijn woord tegen het mijne, waarop die vader het een beetje afzwakte en zijn beschuldiging min of meer terugnam. Het heeft mij altijd heel erg gesterkt dat ik zo serieus genomen werd: mijn hele jeugd door heb ik altijd veel vertrouwen gekregen.”

Les 3

Niet alles wat je voelt is waar

“Mijn moeder was een gevoelsmens. Ze zei altijd: ‘Als je iets voelt, dan is het waar’. Daar kon ze heel ver in gaan, waardoor dingen soms erger werden dan ze waren. Zo ben ik als kind gebeten door een hond en ik ontwikkelde daardoor een hevige angst voor honden. Ik cultiveerde die angst ook door

’m steeds te bevestigen. Totdat ik op een moment dacht: ja, maar als ik die hond echt te grazen neem, dan win ik. Hij kan mij wel een paar keer bijten, maar ik ben sterker: als ik wil, trek ik zijn kop van zijn romp. Ik ging die gedachte heel rationeel te lijf. En ook al ben ik een emotioneel mens, toch denk ik dat dat niet alles wat je voelt even waar is.”

Les 4

Voel je niet schuldig over iets wat je echt wilt

“De beslissing dat wandelen door de stad mijn werk was, nam ik in New York. Ik huurde daar een atelier en probeerde iemand te zijn die ik niet was. In mijn atelier stond dan een groot wit doek op me te wachten, maar ik verzoonde elke keer een manier om weer naar buiten te gaan door een kwast of verf te kopen. En steeds als ik naar buiten ging, ver-

Jan Rothuizen

Beeldend kunstenaar Jan Rothuizen (Amsterdam, 1968) wandelt over de hele wereld door steden. Tijdens deze wandelingen noteert hij wat hij ziet, denkt en voelt. Het levert plattegronden op die niet alleen een verslag zijn van wat er is, maar ook laten zien hoe hij de stad ervaart. Hij studeerde aan de Rietveld Academie en de Ateliers in Amsterdam, woonde een aantal periodes in New York en heeft exposities over de hele wereld. Hij publiceerde onder andere voor de *Volkskrant*, *De Groene Amsterdammer* en het Rijksmuseum. In 2009 verscheen bij uitgeverij Nieuw Amsterdam 'De zachte atlas van Amsterdam', dat ook in het Engels werd vertaald. Op 8 november verschijnt bij uitgeverij Q het boek 'Refugee Republic' (€ 19,99), dat Rothuizen samen met Martijn van Tol en Dirk-Jan Visser maakte in een Syrisch vluchtelingenkamp in Noord-Irak.

loor ik mezelf in die stad en in het wandelen. Als ik wandelde zag ik zo veel, en dat ervoer ik als een rijkdom waar ik heel gelukkig van werd. Maar ja, dan ging ik toch maar terug naar dat atelier omdat ik me anders schuldig voelde. Wat raar eigenlijk, dacht ik, dat ik me steeds schuldig voel als ik ga wandelen, dat zou toch niet moeten. Totdat ik dat besluit nam dat wandelen door de stad mijn werk was: ik voelde me een betere kunstenaar dan als ik in mijn atelier zat en dat was een enorme bevrijding. Ik maakte een boek, 'On a clear day you can see forever', vol tekstjes, overpeinzingen en foto's en dat was de voorloper van 'De zachte atlas'."

Les 5

Het tekent fijner als je publiek hebt

"Talent is geen gave, talent is een zucht om iets te doen en dat te blijven doen. Dat ik

kunstenaar ben, is niet omdat ik zo goed kan tekenen, maar omdat ik heel graag wil tekenen. En, misschien nog wel belangrijker: ik wil de dingen die ik hoor en zie aan anderen vertellen. Daarvoor heb je wel een publiek nodig, net zoals een muzikant muziek wil maken voor anderen. Er zijn periodes geweest dat ik werk maakte dat niemand opviel. Ik voelde me niet gezien, en dat was moeilijk. In die tijd kreeg ik een gelukskoekje met daarin de tekst: 'It is easier to do better when there is an audience.' Dat vond ik mooi. En waar. De reden dat ik toch doorging met dingen maken, ook al werden ze niet gezien, was die zucht om iets te doen."

Les 6

Liefde kan als een verrassing komen

"Mijn vriendin ontmoette ik op mijn negenendertigste. Tot dan toe was ik vaak verliefd geweest, maar het lukte me nooit om die verliefdheden om te zetten in relaties. Ik noem het romantische verliefdheden: vaak onbereikbaar en niet praktiserend. Drie weken nadat mijn vriendin en ik elkaar hadden ontmoet, was ze zwanger. Dat was natuurlijk schrikken en niet volgens plan. Maar ik was vooral heel erg blij. Dat vond ik een verrassing: ik hield wel van kinderen, maar het was nooit bij me opgekomen dat ik ze ook zelf zou kunnen krijgen. En het tweede wat ik dacht, was: wat het ook gaat worden met haar, ze is wel een goed iemand, dus ook als het misgaat tussen ons komen we er wel uit. Inmiddels hebben we twee kinderen en zijn we nog steeds samen.

Als ik nu over mijn verliefdheden van vroeger nadenk, dan bestonden die vooral uit een oneindige hoeveelheid mooie plaatjes waar ik heel vol van was, maar die ook heel plat waren. De liefde die ik nu met mijn vriendin deel, is misschien minder span-

Mijn moeder was een gevoelsmens. Ze zei altijd: 'Als je iets voelt, dan is het waar'

nend dan bij een verliefdheid, maar wel heel diep en vol."

Les 7

De omgeving heeft invloed op wie je bent

"Wat ik interessant vind aan wandelen door een stad, is hoe een omgeving invloed heeft op wie jij bent. Het is net zoals vlermuizen kunnen bestaan vanwege hun echolocatie: ze kunnen niet zien, maar door de echo's van hun omgeving zijn ze wie ze zijn.

In bepaalde wijken in New York voelde ik me zo wit als maar zijn kan omdat iedereen zwart was, en in een andere wijk voelde ik me opeens weer heel gewoon en ging ik op in de massa. Het is ook mooi hoe zo'n stad jou een beetje kan veranderen: op een plek met veel hoge gebouwen, voel je je vanzelf heel nietig. In je eentje ben je kwetsbaarder en ontvankelijker.

Een groep bewaart altijd haar identiteit, waar ze ook is. Daarom zijn groepen in musea of steden ook zo irritant: ze kunnen zich helemaal loszingen van hun omgeving."

Les 8

Je beeld klopt niet altijd met de werkelijkheid

"Als het in het nieuws over vluchtelingenkampen ging, zag ik steeds dezelfde beelden van mensen achter prikkeldraad. Ik was heel nieuwsgierig naar hoe het daar echt was. Gemiddeld leven mensen zeventien jaar in een vluchtelingenkamp. Hoe is dat? Daarom ben ik vorig jaar samen met journalist Martijn van Tol en fotograaf Dirk-Jan Visser naar Domiz gegaan, in Noord-Irak. Niet om te laten zien hoe zielig die mensen zijn, maar om te kijken hoe zo'n kamp, eigenlijk een jonge stad, eruitziet en hoe die functioneert.

Je komt in een stad die is opgebouwd als een gevangenis: alles is heel gereguleerd, alles heeft nummers en er staat een hek omheen. Maar intussen wonen er 60.000 mensen en dat is niet een groep die je in toom kunt houden. Ik laat een jongen die ik daar ontmoette, een dichter, vertellen hoe het is om er te leven. ▶

Het beeld dat we van vluchtelingen hebben, althans het beeld dat ik had, is dat mensen heel afhankelijk zijn. Maar ik zag juist heel veel vindingrijke en ondernemende mensen – iedereen is bezig met handeltjes. Humor, verbazing en verdriet wisselden elkaar steeds af. Ook ontmoette ik er een Syrische jongen uit Nederland die terug was gegaan om zijn familie te helpen en daar nu niet meer weg komt – hij woont inmiddels al weer vier jaar in Domiz. Dus het laat ook zien hoe diffuus dingen zijn: ‘jij bent een vluchteling’ en ‘jij bent dat niet’ is niet altijd zo duidelijk. We maken er zo makkelijk een tweedimensionaal beeld van, maar dat is het natuurlijk niet: er zijn zo veel redenen waarom mensen vluchten.”

Les 9

Probeer de klok niet tegen te houden

“Vorig jaar werd ik in Bogotá uitgenodigd voor een literaire beurs. Omdat ik geen zin had alleen maar tekeningen uit Nederland te laten zien, ben ik ook tekeningen in Bogotá zelf gaan maken. Ik ga een boek maken over hoe mensen daar omgaan de toekomst, met de vrede, maar dat betekent ook: hoe gaan mensen om met het verleden?”

Ik vond het een fascinerend land: nu het vredesakkoord met de Farc is getekend, voelde ik daar veel energie en creativiteit. Jonge mensen zijn heel gedreven en onafhankelijk – ik werd er heel blij van. Ik snap natuurlijk niets van het land, maar door mijn blindheid zag ik juist veel.

Hier in Europa voelt het soms alsof we de klok proberen tegen te houden. Terwijl ik in Bogotá ervoer dat mensen – door alle klassen heen – vooruit wilden en krachtig waren. In China, waar ik ook heb gewerkt, was dat net zo: ik vind het bijvoorbeeld mooi dat jonge mensen daar heel erg met mode bezig zijn, en in plaats van te sparen voor dure kleding, die kleren zelf maken. Het voelde als een collectieve staat van verliefdheid: iedereen was zo vol van de toekomst, dat het heden bijna een soort vluchtigheid kreeg. Guangzhou is bijvoorbeeld een stad die zo snel groeit, dat ik alleen een plattegrond kon vinden van hoe de stad wás en van hoe de stad gaat worden. Maar van de huidige stad bestaat geen kaart: dat is niet interessant voor ze.” ■

Draaiorgelmuziek

Twee zussen van in de zestig zitten naast elkaar op de bank. De gelijkenis is treffend. “Ik ben de oudste”, zegt een van hen ter verduidelijking. Ze schuift een schaal met chocolaatjes over de salontafel mijn kant op. “Neem er lekker een.”

Het zonlicht dat uitbundig de kamer binnenvalt, is welkom op een najaarsdag als deze. “U wilt vast weten wat voor man het was”, zegt ze. “Onze broer is altijd vrijgezel gebleven. Hij was achter in de zestig, eigenlijk nog helemaal niet zo oud.”

“Hij ging naar het ziekenhuis met onduidelijke klachten”, vult haar zus aan. “Daar werd hij direct opgenomen. Het bleek foute boel. Leverkanker. Binnen een paar weken waren we hem kwijt. Het was een heel hartelijke man, een leuke oom voor onze kinderen. Jammer dat hij nooit een eigen gezin heeft gehad. Hij is ooit verloofd geweest. Waarom dat is uitgeraakt, weten we niet.”

“Zijn verloofde heeft hem opzij gezet”, zegt haar zus. “Hij heeft na die tijd nooit meer naar vrouwen om gekeken.”

Ze staren beiden naar het boekje tulpen op tafel.

“We gaan hem ontzettend missen”, zegt de oudste met een zucht. “De ene week kwam hij bij mij eten.”

“En de andere week bij mij.”

Samen vertellen ze verder. “Draaiorgels, dat was zijn grootste passie. Hij heeft kasten vol cd’s met draaiorgelmuziek en ging met de trein het hele land door naar draaiorgelconcoursen.”

“Hij kon er uren over vertellen. Hij kende alle verschillen uit zijn hoofd: de klankkleuren, wist hoeveel poppen er op een orgel stonden, waar het orgel

gebouwd was en door wie.”

“Het is niet gebruikelijk”, zegt de oudste zus voorzichtig, “maar we willen draaiorgelmuziek bij de uitvaart. Een beetje rustig en op een enigszins passende manier.”

Twee neven en drie nichten komen de kamer binnen. Er wordt gezoend, stoelen worden aangeschoven. Ik praat ze kort bij, laat de kist zien die uitgekozen is en de tekst voor de kaart.

“We laten toch zeker wel een draaiorgel komen?” zegt een van de neven. Zijn broek hangt laag, aan zijn voeten zitten spierwitte sneakers. “Dat kan echt niet van cd.”

De zussen kijken elkaar een beetje benauwd aan. “Is dat niet een beetje... Nou ja, orgelmuziek is al zo anders op een uitvaart en dan ook nog een echt orgel.”

“Tuurlijk kan dat! Connecties genoeg”, roept een nichtje. Ze noemt een naam. “Als we hem vragen, hebben we direct zijn lievelingsdraaiorgel. We vragen wel wat het kost.”

Ze pakken hun mobieltjes erbij. De een start met googelen, de ander toetst het nummer in. Even later roept de neef een prijs. “Oké”, roepen de zussen in koor.

“Het gaat vast mooi worden”, stelt de een de ander gerust.

“Ik weet wel wat hij moet spelen”, zegt een neef. “Hand in hand, kameraden. Hij had twee passies: Feyenoord en draaiorgels, laten we die combineren.”

Vijf dagen later staan kist en orgel naast elkaar. “Kan dit wel?” fluistert de oudste zus als we naar binnen lopen. Ik knik.

Kalverstraatklanken vullen de ruimte. Ik herken de melodie van Tulpen uit Amsterdam. “Dit nummer vond ik beter passen”, fluistert de andere zus.

‘Ik weet wel wat hij moet spelen: Hand in hand, kameraden’

ILLUSTRATIE ELINE SCHIPPEREN

Achter elke rouwadvertentie schuilt een verhaal. Mickelle Haest tekent de ervaringen op van een uitvaartverzorgster.